

מראה מקומות לענין מעלה עשן

יצחק צולטאן

פסוקים ורקע

4
4
4
4
4
4
5
5
5
5
5
6
6
6
6
6
6
7
7
7
7
7
8
8
9
9
9
10
10
10
11

ענין קטרת חסרה

ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז

רשב"ם וכ"כ האב"ע וחזקוני

רש"י ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז

רש"י מסכת יומא דף נג עמוד א וכ"כ הרא"ם ויק' טז:ב

ענין קטרת זרה

שמות פרשת תצוה פרק ל

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב הלכה יא

ענין ביאה ריקנית

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כז עמוד ב

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב

א. יחס בין חסר א' מסממניה וביאה ריקנית (שיטת רש"י)

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד א

רש"י מסכת כריתות דף ו עמוד א

ספר אבודרהם פיטום הקטורת

קושיא על רש"י

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א

סיוע לרש"י

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ד הלכה ה

תו"י

דחיית הירושלמי

חידושי הריטב"א מסכת יומא דף נג עמוד א

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א

פני משה מסכת יומא פרק ד

תירוצים לרש"י

אבן האזל הלכות כלי המקדש פרק ב וכ"כ הלחם שמים ליעב"ץ

שלמי יוסף על יומא כולל פוניבז' סימן קכה א' ה

אליה רבה קלב:ה

מרומי שדה כריתות דף ו עמוד א

נקודת המח'

רב אברהם יצחק הכהן קוק בס' טוב רועי על ש"ס יומא נג:

ב. שיטת רמב"ם בחיוב מיתה בחסר מעלה עשן

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב

רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה

11	1. פירוש א' של ב"י שיש ביאה ריקנית
11	שיטת הרמב"ם כרש"י
11	בית יוסף אורח חיים סימן קלג
11	לא
11	פרי חדש אורח חיים סימן קלב
12	משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב
12	מעלה עשן לגבי ביאה ריקנית
12	חזון יחזקאל יומא א:ז
13	הדר זקנים על התורה ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז
13	2. פירוש הרדב"ז
13	רדב"ז כלי המקדש ב:יא (פרנקל ולא בבר אילן)
13	3. פירוש ב' של בב"י בחסר מעלה עשן בכל השנה
13	בית יוסף אורח חיים סימן קלג
13	שיטת הרמב"ם בביאה ריקנית והקטרת קטורת חסירה בהיכל
13	רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב הלכה ח
14	כסף משנה הלכות כלי המקדש פרק ב
14	משל"מ
14	בית יוסף אורח חיים סימן קלג
14	לחם שמים פ"ג
15	חזון איש זבחים ט:כא כדרך השני של הב"י
15	מעלה עשן בשאר ימות השנה
15	ספר אבודרהם פיטום הקטורת
15	פר"ח
15	משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב
15	באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א וכל"ה במג"א קלב:ה וט"ז קלב:ב
16	פרי חדש אורח חיים סימן קלב
16	האם נדחה שיטת רב ששת?
16	פרי חדש
16	מש"ל
17	תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א
17	חידושי הגרי"ד והגר"מ מ' ד' עו
17	נמוקי הגרי"ב
19	שלמי יוסף
19	סיוע למשל"מ
19	גירסא בירושלמי משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב
19	רבנו חננאל נג.
20	תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א
20	בית אבטינס

- 20 תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד א
- 20 משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב
- 20 הערות גריש"א לח.
- 21 רש"י מסכת יומא דף לח עמוד א
- 21 תרא"ש לח. וכ"כ התו"י לח. והרבה אחרונים כגריש"א והר המוריה כל"מ פ"ב ושער אפרים טז ומנ"ח מצ' קג
- 21 חולקים על הב"י ומש"ל
- 21 חידושי הגר"ד והגר"מ ד' עו
- 21 שושנים לדוד ומזהב ומפז
- 21 תירוץ לנדב ואביהו שאפ' שמתו משום מעלה עשן בשאר ימות השנה
- 21 תו"י נג.
- 21 פרי חדש
- 22 משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב
- 22 רמב"ן ויקרא פרשת שמיני פרק ט ג
- 22 אם עשו בחיצון איך אפשר לחייבם משום מעלה עשן
- 22 רמב"ן ויק' טז:ב
- 22 חידושי הריטב"א מסכת יומא דף נג עמוד א
- 23 משך חכמה שמיני י:א הובא בקדשי יהושע ה:א'תרצח
- 23 נקודת המח'
- 23 הערה לס' אוצר חידושים יומא נג.
- 23 4. באר שבע חיוב מיתה לביאה ריקנית והקטרה זרה בהיכל**
- 23 באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א
- 23 לא
- 24 לחם שמים יומא פ"ג
- 24 תוספות הרא"ש מסכת יומא דף נג עמוד א
- 24 רדב"ז כלי המקדש ב:יא
- 24 כן
- 25 תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א
- 25 ספר מצוות גדול לאוין סימן שג
- 25 ספר כלבו סימן לח
- 25 אין אזהרה בחיסר א' מסממניה
- 25 רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יט
- 26 רדב"ז כלי המקדש ב:יא וכ"כ חזון יחזקאל יומא א:ז וחזו"א זבחים ט:כא
- 26 אבן האזל הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כה
- 27 בן ידיד ר' ידידיה ב"ר שמואל טאריקה (תקס"ו תורקי)
- 27 ראב"ד תורת כהנים אחרי מות פרשתא א הלכה יג
- 27 יש אזהרה בחיסר א' מסממניה
- 27 ריטב"א ע"ע ריש תו"י דפליג וע' דבר אברהם ב:כא
- 28 ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) מנין ע"א העונשין עונש נז [וכ"כ לחם שמים ושלמי יוסף]

28	ג. רמב"ם בהקטרת קטרת כשירה בהיכל
28	רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כה
28	רדב"ז כלי המקדש ב:יא
28	כסף משנה הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כו וכ"פ אבן האזל משום ר"ח
29	אור שמח ע' הערת האבן האזל מבית לפרוכת ולא לפני ה'
29	גרי"ד
29	חזון איש

פסוקים ורקע

ענין קטרת חסרה

ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז

- (ב) ויאמר יקוק אל משה דבר אל אהרן אחיך **ואל יבא בכל עת אל הקדש** מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ **ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת:**
- (יב) ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני יקוק ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת:
- (יג) ונתן את הקטרת על האש לפני יקוק **וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות:**

רשב"ם וכ"כ האב"ע וחזקוני

ב: כי בענן אראה על הכפורת - לפי פשוטו שהרי מתוך עמוד הענן אני נראה כל שעה על הכפרת, כדכת' ודיברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, ואם יראה הכהן ימות. לפיכך כשיכנס ביום הכיפורים ציהו הק' להקטיר קטורת בפנים תחילה להחשיך את הבית בענן הקטורת ואחר כך יביא דם הפר ודם השעיר

רש"י ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז

ב: כי בענן אראה - ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכיפורים
יג: ולא ימות - הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה

רש"י מסכת יומא דף נג עמוד א וכ"כ הרא"ם ויק' טז:ב

חד לעונש וחד לאזהרה - ואל יבא כי בענן - אזהרה, וכסה ענן ולא ימות - זה עונש, ואילו לא ימות דאל יבא - לאו אחסרון ענן כתיב, אלא אביאה ריקנית

ענין קטרת זרה

שמות פרשת תצוה פרק ל

- (א) וְעִשִּׂיתָ מִזְבַּח מִקְטָר קְטֹרֶת עֵצִי שְׁטִים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:
(ז) וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֵן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּזְרֹת יִקְטִירָנָה:
(ח) וּבַהֲעֵלַת אֶהָרֵן אֶת הַנִּזְרֹת בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְקֹקֶק לְדֹרֹתֵיכֶם:
(ט) לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֹסֶךְ לֹא תִסְכּוּ עָלָיו:

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב הלכה יא

מזבח הזהב שבהיכל עליו מקטירין הקטורת בכל יום, ואין מקריבין עליו דבר אחר, ואם הקטיר עליו קטרת אחרת שאינה כזו, או שהקטיר עליו קטרת כזו שהתנדב אותה יחיד או רבים, או הקריב עליו קרבן, או הסיך נסך לוקה שנאמר לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה וגו'.

ענין ביאה ריקנית

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כז עמוד ב

דתניא: מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג - חייב חטאת, במזיד - ענוש כרת, ואין צ"ל טבול יום ושאר כל הטמאים, וטהורים שנכנסו לפניו ממחיצתן להיכל כולו - בארבעים, מבית לפרכת אל פני הכפרת - במיתה; רבי יהודה אומר: כל היכל כולו ומבית לפרכת - בארבעים, ואל פני הכפרת - במיתה. במאי קא מיפלגי? בהאי קרא: אויאמר יי' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, רבן סברי: אל הקודש בלא יבא, מבית לפרכת ואל פני הכפרת בלא ימות; ור' יהודה סבר: אל הקודש ומבית לפרכת בלא יבא, ואל פני הכפרת בלא ימות.

ספרא אחרי מות פרשה א עד פרק א

ואל יבוא בכל עת, זה יום הכיפורים, אל הקודש לרבות שאר ימות השנה, אמר רבי אלעזר ודין הוא ומה אם על יום שנצטוו לבוא נצטוו שלא לבוא, על יום שלא נצטוו לבוא אינו דין שיצטוו שלא לבוא... מבית לפרכת להזהיר על כל הבית, יכול על כל הבית במיתה תלמוד לומר אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, הא כיצד אל פני הכפורת במיתה, ושאר כל הבית באזהרה.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב

הלכה ב

והזהרו כל הכהנים שלא יכנסו לקדש או לקדש הקדשים שלא בשעת עבודה שנאמר ואל יבוא בכל עת אל הקדש זה קדש הקדשים מבית לפרכת להזהיר על כל הבית.

הלכה ג

כהן שנכנס לקדש הקדשים בשאר ימות השנה בין כהן הדיוט בין כ"ג או כהן גדול שנכנס לו ביום הכפורים שלא בשעת העבודה חייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא ימות, וכמה פעמים הוא נכנס לשם ביום הכפורים ארבע כמו שיתבאר במקומו, ואם נכנס חמישית חייב מיתה בידי שמים.

הלכה ד

והנכנס לקדש חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחוות בין הדיוט בין גדול לוקה, ואינו חייב מיתה שנאמר אל פני הכפורת ולא ימות, על קדש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו ולוקה.

א. יחס בין חסר א' מסממניה וביאה ריקנית (שיטת רש"י)

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד א

ת"ר: פיטום הקטרת... חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה

רש"י מסכת כריתות דף ו עמוד א

חייב מיתה - כי עייל ביוה"כ דכתיב (שם /ויקרא/ טז) ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות וגו' בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטרת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה

ספר אבודרהם פיטום הקטורת

חסר אחד מכל סממניה חייב מיתה פי' כהן גדול שמביא לפני לפנים שהרי בא לביאה ריקנית שכן כתוב (ויקרא טז יג) וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות ומשמעות הכתוב הוא בזמן שכסה ענן הקטרת את הכפרת כהלכתו וכמשפטו שכל סממניה בה לא ימות אבל אם חסר אחד מכל סממניה שאינו ענן הקטרת כהלכתו חייב, דהכי אמרי' ביומא בפרק הוציאו לו (יומא נג, א) ונתן את הקטרת על האש לפני ה' (שם) שלא יתקן מבחוץ ויכניסו מבפנים וכו' אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפרת מלמד שנותן בה מעלה עשן. ומנין שהיה נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות, הא אם לא נתן בה מעלה עשן או שחסר אחד מכל סממניה חייב מיתה.

קושיא על רש"י

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א

פירש רש"י (ד"ה חייב מיתה) חייב מיתה כי עייל ביום הכיפורים דכתיב (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקדש ולא ימות בזאת יבא אהרן וגו', וכי מעייל קטרת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה כו'. תימה רבתי בעיני, שהרי ביומא פרק הוציאו לו (נג, א) תניא ומנין שנותן בה מעלה עשן שנאמר (ויקרא טז, יג) וכסה ענן הקטרת את הכפורת, הא לא נתן בה מעלה עשן או שחסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית, אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון ששגג בביאה והזיד בהקטרה, רב אשי אמר אפילו תימא הזיד בזו ובזו כגון דעייל שתי הקטרות אחת שלמה ואחת חסרה, אביאה לא מחייב דהא עייל ליה שלמה מהקטרה מחייב דקא מקטר קטורת חסירה. הרי קמן מבואר באר היטב דהא דתניא חסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, לאו פירושו משום ביאה ריקנית כדפירש רש"י מדפריך הגמרא ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית, אלא פירושו משום שחיסר הקטורת ונעשית קטורת זרה, כדכתיב הקטורת דמשמע שלמה ולא חסרה, ואפילו לא נכנס לפני ולפנים אלא בהקטרה דמזבח הזהב חייב מיתה, משום מקטיר זרה ומשום ביאה ריקנית.

וכן הפר"ח באו"ח סי' קל"ג וגליון הש"ס תמה על ד' רש"י

סיוע לרש"י

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ד הלכה ה

חיסר בה אחת מסממניה או שנתן בה מעט דבש היתה פסולה לא נתן לתוכה מלח או שנתן לתוכה מעלה עשן נתחייב מיתה א"ר זעירה ועובר משום הכנסה יתירה

תנ"י

תימה על מה ששנינו בפטום הקטורת והיא ברייתא שנויה בירושלמי חסר מכל סימן וסימן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן או שחסרו חייב מיתה א"ר זעירא משום הכנסה יתירה מאי האי דאמר משום הכנסה יתירה אי דהזיד על הביאה חייב על הביאה ואי דשגג בביאה אם מקטירה חייב על הקטרה שפסולה ואי אין מקטירה מאי חיובא איכא ואומר רבי דהכנסה היא ביאה שנכנס להיכל בחנם כמו פועל בכניסתו משלו וחייב משום ביאה ריקנית. מ"ר. וה"ר מנחם פי' משום הכנסה יתירה כמו בהכנסה יתירה כלומר בהכנסה יתירה של יוה"כ שנכנס בה לפני ולפנים דבהיא דוקא כתיב בה מעלה עשן ואין נראה דבכל יום נמי הוה שם מעלה עשן ומהאי קרא ודאי ילפינן וא"כ חיוב מיתה נמי ילפינן מיניה ועוד דבירושלמי דמכילתין פרק טרף בקלפי קאמר א"ר זעירא עובר משום הכנסה יתירה אלמא לאו איום הכפורים קאי. ה"ר אלחנן. ועוד ק"ל לפי סברתו שסובר שלא היה מעלה עשן אלא בשל יום הכפורים מאי האי דקאמר בסמוך יכול שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן ת"ל אחרי מות שני בני אהרן פי' שלא היו נענשים על מעלה עשן (שלא) שנצטוו ואי ס"ד שלא נצטוו [אלא בשל יוה"כ] והלא מתו בשמיני למלואים בניסן ויום הכפורים היה אחר כך ומה מפרש ר"א אלא ודאי הוה ס"ד [שנענשו] על מעלה עשן שלא שמו בקטורת חוץ ועל זה הוא מפרש שהעונש נכתב אחרי מותם. הג"ה:

דחיית הירושלמי

חידושי הריטב"א מסכת יומא דף נג עמוד א

ובירושלמי גרסינן על מה ששנינו בפטום הקטרת שאם חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה אמר רבי זעירא משום הכנסה ומיירי בשלא הקטירה אי נמי שהיה שוגג על ההקטרה והזיד על הביאה שחייב על הכניסה דהיינו הביאה שהיא ביאה ריקנית, והוא הדין שחייב על הקטרה אם הזיד בה אלא דריבותא אשמועין ר' זעירא שאפילו בלא הקטרה חייב משום ביאה ריקנית, וביאה היינו כניסה כדאמרינן (ב"מ פ"ג ג' ב') פועל בכניסתו משלו אבל על ההכנסה בלא הקטרה לא מיחייב כל היכא דשגג בביאה

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א

בירושלמי בפרק טרף בקלפי (פ"ד ה"ה) דקאמר חיסר בה אחת מסממניה או שלא נתן לתוכה מעלה עשן וכו' חייב מיתה אמר רבי זעירא ועובר משום הכנסה יתירה, ומדקאמר ועובר משום הכנסה יתירה, משמע שרצונו לומר מלבד שחייב מיתה על שחיסר הקטורת ונעשית קטורת זרה, חייב מיתה אף משום הכנסה יתירה דהיינו ביאה ריקנית

פני משה מסכת יומא פרק ד

ועובר משום הכנסה יתירה. כלומר אפי' לא הקטיר ואינו מתחייב בשביל קטרת חסירה מכל מקום עובר הוא משום ביאה ריקנית

תירוצים לרש"י

אבן האזל הלכות כלי המקדש פרק ב וכ"כ הלחם שמים ליעב"ץ

דיש לומר דלא קשה דביומא דתניא ומנין שמתן בה מעלה עשן שנאמר וכסה ענן הקטרת את הכפורת הא נתן בה מעלה עשן או שחיסר א' מכל סממני' חייב מיתה, בזה פריך שפיר ותיפוק לי' דקא מעייל ביאה ריקנית דקרא דביאה ריקנית דכתיב ואל יבוא בכל עת וגו' ולא ימות וגו' כתיב קודם, ולכן הוצרך לשנויי דהכא תני דין חיוב מיתה משום קטרת חסרה לבד חיוב מיתה משום ביאה ריקנית, אבל בכריתות בברייתא דפטום הקטרת דקתני בסתמא חיסר א' מכל סממני' חייב מיתה אין שום הוכחה דכונת הברייתא משום קטרת חסרה ושפיר פירש"י משום ביאה ריקנית והשמיענו דחיסר א' מכל סממני' הוי כמו שלא הקטיר כלל וחייב משום ביאה ריקנית, דכתיב בקרא מעיקרא, ומה דחייב נמי משום קטרת חסרה זה קתני באידך ברייתא דיומא

שלמי יוסף על יומא כולל פוניבז' סימן קכה א' ה

ואשר מצואר זזה היטב מה שרש"י זכריתות מפרש שחייב
מיתה היינו כי מעייל זיוה"כ זיאה ריקנית היא,
כוונתו שאם חיסר אחד מסממניה או מע"ש חיי"מ זהו דוקא

זיוה"כ שחיי"מ על שנכנס לקה"ק שלא בהיתר, וזהו מע"כ זיאה
ריקנית ואין כוונתו לדברי הגמרא הכא דפריך ומיפול"ל משום
זיאה ריקנית אלא כוונתו משום שנכנס לקה"ק שלא בהיתר
וסרה מעליו תלוות המל"מ והגרע"א מסוגיין, דנה שר"ש אמר
וכסה ת"ל לכל ימות השנה לאו אחיוב מיתה קאיי אלא על
איסורא בלבד דחיי"מ הוא משום כניסה לקה"ק שלא בהיתר
וזהו זיוה"כ בלבד. לכן פירש כי מעייל זיוה"כ זיאה ריקנית
היא או שר"ש קאיי על אהרן הכהן עצמו שלא הותר להכנס
לקה"ק בכל ימות השנה כשיעשה את סדר הפרשה, אבל
המקטיר קטורת בקודש בכל ימות השנה וחיסר מע"ש איכא
איסורא אבל חיי"מ ליכא.

ולפי"ז, מה שאמר רב ששח שחד קרא לכל ימות השנה שאם
חיסר אחד מסממניה או מע"ש, לא איירי על חיוב
מיתה דהרי בכל ימות השנה ל"ש חיוב מיתה דהא נתבאר
שהחיי"מ אינו על עצם מה שחיסר אלא על מה שנכנס לקה"ק
שלא בהיתר וכ"ז ש"ך רק זכר"ג זיוה"כ שנכנס לקה"ק
בהיתר אבל בכל ימות השנה שהקטורת אינו בקה"ק ל"ש חיי"מ
בחיסור, ומה שאמר ר"ש ז"ל לאיסורא קאיי שאסור לחסר מע"ש
או אחד מסממניה כמו זיוה"כ אבל על חיוב מיתה מעולם לא
אמר ר"ש שזכר ימות השנה חייב, ולפי"ז מיושב משה"ק התו"ו
ה"ד הר"ר מנחם מדברי ר"ש כיון דר"ש לא אמר שאיכא חיי"מ
בכל ימות השנה.

אליה רבה קלבה:

ונלענ"ד דס"ל לרש"י דסוגיא זו קאי לשינוייה דכסה את הענן חד למצוה וחד לעכב, אבל לשינוייה דמורה על עלה
מעלה עשן, א"כ י"ל דלא ימות אתא להורות לעכב, ואם הוא מעכב אם כן אם חיסר מעלה עשן או אחת מסממנים
הוי ביאה ריקנית ומחייב מיתה משום ביאה ריקנית ודוק

מרומי שדה כריתות דף ו עמוד א

ולכאורה הוא נגד סוגיא דיומא דף נ"ג א' דחייב על קטרת חסרה בפני עצמה. אבל רש"י כאן מפרש, דהתמלא
מקשה אלא על מעלה עשן דכתיב ביה מיתה בפני עצמה, אבל קטרת חסרה ה"ז כמו שלא הקטיר כלל, ואינו חייב

אלא על ביאה ריקנית. ולא כפירש"י שם מדכתיב הקטרת שלמה ולא חסרה, דאדרבה קטרת חסרה אינו חייב אפילו שחסר מעלה עשן ג"כ, דהוי חסרון בקטרת וכאינו דמי

נקודת המח'

רב אברהם יצחק הכהן קוק בס' טוב רועי על ש"ס יומא נג:

או שחוסר אחת מכל סימניה חייב מיתה. (דף נג.). לפי דברי הגאון בעל בית הלוי (שורת בית הלוי, ח"א, סימן טכ) עיקר כל הנדע הוא רק במתחיל המצוה ואינו נומרה. מ"מ יש איסור כל הנדע גם כן במבטל לגמרי סדן קל וחומרי, נראה לעניות דעתי דבאמת אין כאן ק"ו כלל. שמצינו שכך היא המדה, שהמתחיל ואינו נומד גרוע הוא ממי שלא התחיל כלל. אע"פ ד"ל בפרטים אחרים שהוא עדיף ממנו. מכל מקום לא יפלא אם נאמר שיש כאן קצת זכות של התחלה המצוה, ועבירה מיוחדת במה שעשה אותה בדרך פגם, שהוא כזה גרוע מלא עשאה כלל, אע"פ שאילו לא עשאה היה זה החלק של קצת המצוה חסר ממנו, וכהאי גוונא דכתבו התוספות (תענית י"א א' ד"ה אמרו) בתעניות בכלל ובמתענה תענית חלום בשבת בפרט, דיש בו חטא וגם מצוה במה אחת, אלא ששם המצוה גדולה מן החטא, וכאן יש לומר דהכי נמי במתחיל קצת מצוה ולא נמרה, דמה שפוגם את המצוה בפועל, במה שמתחילה ואינו נומרה עושה הוא חטא כזה שלא היה נמצא במבטל לגמרי. וכהאי גוונא מצינו בקטורת דאם לא הכניס ביטל מצות עשה, וכשנכנס בקטורת חסרה חייב מיתה, חוץ מה שמתחייב על ביאה ריקנית (כדאמרין יומא נ"ג א'). וכמו איסורא ד"אין מעבירין על במצותי"י דלא

ב. שיטת רמב"ם בחיוב מיתה בחסר מעלה עשן

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב

הלכה א

הקטרת נעשית בכל שנה ושנה ועשייתו מצות עשה שנאמר ואתה קח לך סמים וגו', ונתפרשו בתורה ארבעה מסממניה והן: נטף, ושחלת, וחלבנה, ולבונה, ושאר סממניה הלכה למשה מסיני.

הלכה ב

אחד עשר סממנים נאמרו לו למשה מסיני והם שעושין אותה במשקל מכוון, ומוסיפין עמהן בלא משקל מלח סדומית וכפת הירדן, ועשב אחד שמעלה עשן, ולא היו יודעים אותו אלא אנשים ידועים והוא היה הלכה בידם איש מפי איש.

הלכה ג

וזהו משקל אחד עשר סמניה: נטף, ושחלת, וחלבנה, ולבונה, מכל אחד משקל שבעים מנה, והמנה מאהדינרין, ומור, וקציעה, ושבולת נרד, וכרכום, מכל אחד ששה עשר מנה, קושט שנים עשר מנה, קנמון תשעה מנים, קילופה שלש מנים משקל הכל שלש מאות וששים ושמונה מנה, שחוקין הכל הדק, מוסיפין לה רובע הקב מלח סדומית, וכפת הירדן ומעלה עשן כל שהוא, ומקטיר ממנה בכל יום על מזבח הזהב מנה

הלכה ח

נתן לתוכה דבש כל שהוא פסלה, חיסר אחד מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטרת זרה, פטמה מעט מעט במתכונתה כשרה אפילו פיטם פרס בשחרית ופרס בין הערבים.

רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה

הלכה כה

חסר מן הקטרת אחד מסממניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה שנאמר ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת, וכן חייב מיתה על ביאתו בלא מצוה, לפיכך אם שגג בביאה והזיד בקטרת, או שנכנס כקטרת /בקטרת/ שלימה עם החסירה חייב מיתה.

1. פירוש א' של ב"י שיש ביאה ריקנית

שיטת הרמב"ם כרש"י

בית יוסף אורח חיים סימן קלג

כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה ואולי שמזה הטעם אין אומרים אותו במקצת מקומות אע"פ שאומרים פרשת הקרבנות ע"כ והם דברי ארחות חיים שכתב בשם בעל הלכות. ואני אומר אם הלכה נקבל אבל אם לדין יש תשובה דהא בחיסר אחד מסממניה חייב מיתה (כריתות שם) פירש רש"י חייב מיתה כי עייל ביום הכפורים דכתיב (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת ולא ימות בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה ע"כ אלמא שאינו חייב מיתה מפני שחיסר אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך. ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות כלי המקדש (ה"ח) חיסר אחד מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטורת זרה היא הוי ליה ביאה למקדש שלא לצורך ואפילו אם תמצא לומר שאע"פ שאינו נכנס לפני לפנים אלא בהקטרה דמזבח הזהב מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י א) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה איכא למימר דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לן ועוד שכבר הוכחתי לעיל דהא דאם חיסר מסממניה חייב דוקא במחסר אחד מי"א סמנין הוא ודבר קל הוא ליזהר שלא יחסר שום אחד מהם בקריאתו וא"כ לא היה להם בשום מקום לימנע מלאמרו מפני טעם זה

לא

פרי חדש אורח חיים סימן קלב

ובאמת שדברי רש"י [כריתות שם] תמוהים, וכדברי הרמב"ם מבואר בסוגיא דהוציאו לו [יומא נג, א]

משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב

וראיתי למרן בטור אורח חיים סי' קל"ג שכתב ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות כלי המקדש חיסר אחת מסמנים חייב מיתה שהרי נעשה קטרת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטרת זרה היא הוה ליה ביאה למקדש שלא לצורך כו' ע"כ. והנראה מדבריו שרוצה לומר דרבינו מיי"ר בקטרת דיום הכפורים ואחרי בקשת המחילה זה אינו דרבינו מיי"ר בקטרת של כל יום ויום והדבר מבואר בעצמו:

מעלה עשן לגבי ביאה ריקנית

חזון יחזקאל יומא א:ז

בדין עצם הקטרת ובהלכות פיטומה ולא בדין הקטרת. והיינו שכתב חסר אחד מסממניה חייב מיתה „שהרי נעשית קטרה זרה“, כלומר יש שחייב עליוה מיתה ביום הכפורים משום ביאה ריקנית אך ורק מטעם זה שנעשית קטרת זרה מחמת שנתפסמה שלא כהלכתה ואי אפשר לתקנה ע"ז. ואלו בחסר מעלה עשן לא תיה חייב מיתה באופן כזה משום ביאה ריקנית. חלא תני בתוספתא כלים פרק א': „כהן גדול נכנס לשם בכל שנה ושנה לעבודת יום הכפורים ארבע פעמים ביום ואם נכנס חמש חייב“ (מ"ו' הלכות ביט"ק פ"ב ה"ג) והנה אם הכניסם אחת אחת כגון שהכניס את הכף ויצא והכניס את המהתה כיפר אלא שהוא עובר משום הכנסה יתרה (ירושלמי מבלתין פ"ה ה"א) ומסקינן שם כי על הראשונה הוא עובר, אבל לא על האחרונה כיון שאומרים לו לכתחלה שיכניס שנית. ואם הכניס הקטרת מבלי מעלה עשן ויצא ונכנס שנית והכניס מעלה עשן הוא פטור על ביאתו השניה שהרי אומרים לו לכתחלה לעשות הכי, אבל אם הכניס קטרת שחסר אחד מסממניה, ואחר כך נכנס שנית והכניס אותו הסם שחסר, הוא חייב מיתה גם על ביאתו השניה, שהרי נעשתה כבר בפיטומה קטרת זרה שאי אפשר לתקנה עוד והוספת הסם החסר אינה מועילה להכשירה, וזהו ביאתו השניה ביאה ריקנית כמו הראשונה. וכן יש לפרש גם דברי רש"י שם בכריתות.

הדר זקנים על התורה ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז
ולפי' אם חסר בקטור' אחת מכל סמניה חייב מיתה ומשום הכנסה יתירה שאם יחסר אחת מכל הסמנין יחזור
ויביאנו ויהיה חייב מיתה

2. פירוש הרדב"ז

רדב"ז כלי המקדש ב:יא (פרנקל ולא בבר אילן)

ודאי דהאי חייב מיתה דתני תנא בע"כ ביוכ"ר הוא וטעמא מדכתיב הקטרת שלמה ולא חסרה. וא"כ קשה היכי יהיב
רבינו טעמא שהרי נעשה קטרת זרה והא לא מחייב משום קטרת זרה מיתה אלא מלקות לבד וי"ל דלעולם חייב
מיתה דקאמר משום יוכ"ר הוא אלא הכא איירי הרב ז"ל במעשה הקטרת ובלאו דלא תעלו עליו קטרת זרה והכי
קא קשיא לי' בשלמא ביוה"כ דכתיב הקטרת שלמה ולא חסרה אבל גבי לא תעלו עליו קטרת לא כתיב בהא וא"כ
אפי' הקטיר חסרה לא ילקה לזה הוצרך לתת טעם כיון שחסרה נעשית קטרת זרה. ואם הקטיר על המזבח לוקה
...והאי דלא תני האי תנא מעלה עשן אפשר דפלוגתא הוא א"נ תנא ושייר

3. פירוש ב' של בב"י בחסר מעלה עשן בכל השנה

בית יוסף אורח חיים סימן קלג

ועליך לדעת טעם למה שנינו אחד עשר סמנים היו בה דהכי משתמע מקראי כדאיתא בגמרא וכתבו ה"ר דוד
אבודרהם. גם יש לך לדעת שמנין הי"א סמנין הם הצרי והצפורן וכו' עד קינמון ואלו הם הסמנים שנאמרו למשה
מסיני ואם חסר אחת מהם חייב מיתה ושאר דברים אינם באים אלא לתקן מעשה הקטרת סמנין אלו שהרי בורית
כרשינא ויין קפריסין אינם באים אלא לתקן הצפורן ומעלה עשן כדי לתקן שיהא העשן מתמר ועולה ומלח סדומית
בא לשום תיקון אחר וכיון שאינם באים אלא לתיקון לא מנאתם תורה בכלל הסמנים ומשמע שאפילו אם חסרם
אינו חייב כלום שהרי אילו לא מפני הכבוד היו מביאין מי רגלים במקום יין קפריסין וכיון שכן אפילו אם חסרו לית
ביה חיובא ואפשר דאפילו איסורא ליכא בחיסור דברים אלו שאינם באים אלא לתיקון אלא שמצוה מן המובחר שלא
לחסרם והכי משמע מדאמרינן בסוף פרק אמר להם הממונה (יומא לח.) שהביאו אומנים שהיו יודעים לפטם
הקטרת ולא היו יודעים להעלות עשן שלא היה מתמר ועולה אלא מפציע לכאן ולכאן ופירש רש"י שלא היו מכירים
בעשב שהוא מעלה עשן ומשמע שניסו כן בהקטרת פנים וראו שלא היה העשן מתמר ועולה דבחוץ אסור להקטיר
הרי שאע"פ שחיסר מעלה עשן הקטירו אותו והוא הדין לשאר דברים שאינם באים אלא לתיקון:

שיטת הרמב"ם בביאה ריקנית והקטרת קטורת חסירה בהיכל

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ב הלכה ח

נתן לתוכה דבש כל שהוא פסלה, חיסר אחד מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטרת זרה, פטמה מעט מעט
במתכונתה כשרה אפילו פיטם פרס בשחרית ופרס בין הערבים

כסף משנה הלכות כלי המקדש פרק ב

בברייתא הנזכרת ובפרק הוציאו לו (דף כ"ג) מנין שנותן בה מעלה עשן שנאמר וכסה ענן הקטרת את הכפרת הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה ופירש"י או שחיסר דכתיב הקטרת שלימה ולא חסרה ומקשה התם ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית אמר רב ששת הב"ע כגון ששגג בביאה והזיד בהקטרה רב אשי אמר אפילו תימא הזיד בזו ובזו כגון דעייל שתי הקטרות אחת שלימה ואחת חסרה אביאה לא מיחייב דקא עייל ליה שלימה אהקטרה מיחייב דקא מקטר קטרת חסרה. וכתב זה רבינו בסוף הלכות עבודת יה"כ

משל"מ

ולא ידעתי לאיזה תכלית הביא שם אותה הסוגיא והורה לנו המקום שהביא רבינו דינים אלו שהרי רבינו מיירי התם בהקטרה שבהיכל דליכא חיוב מיתה משום ביאה ריקנית וא"כ אין שייכות כלל לאותה סוגיא שם

בית יוסף אורח חיים סימן קלג

כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה ואולי שמזה הטעם אין אומרים אותו במקצת מקומות אע"פ שאומרים פרשת הקרבנות ע"כ והם דברי ארחות חיים שכתב בשם בעל הלכות. ואני אומר אם הלכה נקבל אבל אם לדין יש תשובה דהא בחיסר אחד מסמניה חייב מיתה (כריתות שם) פירש רש"י חייב מיתה כי עייל ביום הכפורים דכתיב (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת ולא ימות בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה ע"כ אלמא שאינו חייב מיתה מפני שחיסר אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך. ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות כלי המקדש (ה"ח) חיסר אחד מסמניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטורת זרה היא הוי ליה ביאה למקדש שלא לצורך ואפילו אם תמצא לומר שאע"פ שאינו נכנס לפני לפנים אלא בהקטרה דמזבח הזהב מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י א) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה איכא למימר דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לן ועוד שכבר הוכחתי לעיל דהא דאם חיסר מסמניה חייב דוקא במחסר אחד מ"א סמנין הוא ודבר קל הוא ליזהר שלא יחסר שום אחד מהם בקריאתו וא"כ לא היה להם בשום מקום לימנע מלאמרו מפני טעם זה

שפת אמת נג. כדרך השני של הב"י

לחם שמים פ"ג

יש שהוסיף תימה על תימה במה שרצה לסמוך דעת הרמב"ם בזה שלמדה במה מצינו מבני אהרן ואין למדין מהוראת שעה הרי הם עדיין לא הוזהרו בלא יבוא גם לא נתפרש עונם וכמה נחלקו בדבר מה היה חעאם ובספרי איתא דנכנסו לפני ולפנים ואיך א"כ יתכן שילמוד משם הרמב"ם חיוב מיתה לנכנס להיכל בקעורת חסרה והרי אלו דברים שאין הדעת מכילתם ואיך נתפייס הרב ^א בכל לו הדוחקים והריחוקים העצומים

חזון איש זבחים ט:כא כדרך השני של הב"י

כ' הר"מ "ה מה' עיוה"כ הכ"ו שאם הקטיר כזית בהיכל חייב מיתה ובס' ח"נ זבח' קע:ב פי' משום העלאת חוץ דכיון דמקומו לפני ולפנים היכל מקרי חוץ ותמוה דא"כ עונשו כרת והר"מ כתב חייב מיתה אלא ודאי אינו חייב על היכל משום העלאת חוץ דלא קרינא בו חוץ למחנה והלא אפי' שחט על גג היכל פטור וכדאמר זבחים קז: אבל נראה דחיובו משום קטורת זרה דאע"ג דחייב בהקטרתו מ"מ בהיכל קרינא בו קטורת זרה ונראה דקטורת זרה חייבין עליה אפי' אם הקטיר במחתה וכ"מ ל' הר"מ שלא הזכיר שהקטיר על מזבח הזהב אלא אפי' הקטיר כה"ג במחתה בהיכל חייב ואע"ג דבקטורת זרה בפ' תצוה לא כתיב מיתה מ"מ ילפינן קטורת דכל השנה מקטורת דיוה' וכדאמר יומא נ"ג א' לענין מעלה עשן ואפי' לשאר אמוראי דהתם דמוקמי קרא למלתא אחריתא מ"מ מודים דאם חיסר מעלה עשן או אחת מכל סממניה חייב מיתה בכל השנה דכיון דהא דחייבה תורה מיתה בקטרת חסירה ביוה"כ אינו משום ביאה ריקנית אלא משום הקטרת קטורת חסירה וכדאמר יומא שם אינו אלא גילוי מלתא וחייב לעולם על קטורת חסירה וכ"מ כריתות ו' א' דהתם לא הוזכר יוה"כ וכ"מ בר"מ פ"ב מה' כה"מ ה"ח שכתב שחיסר אחת מסממניה חייב מיחה שהרי נעשית קטרת זרה ואזהרה דקטורת זרה במזבח הזהב כתיב אלא ודאי דין יוה"כ ושאר ימות השנה שוין לענין קטורת חסירה ' זרה דכתיב בפרשת תצוה אזהרתו מצד המזבח כמו חייב מיתה

מעלה עשן בשאר ימות השנה

ספר אבודרהם פיטום הקטורת

ומוסיפים עוד על אלו הי"א סמנים בלא משקל

כל בו ומאירי נג. ס"ל דחייבים שחיסר מלא עשן בשאר ימות השנה

פר"ח

וידוע שמעלה עשן אינו בכלל הסמנים

משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב

לא נתבאר בדברי רבינו המלך וכפת הירדן אם הם צריכים מצד עצמם להקטירם או שאינם באים כי אם לתקן איזה דבר דומיא דבורית כרשינה ויין קפריסין שבאין לתקן הצפורן ומפשט דבריו נראה שדברים אלו אינם באים לתקן שום דבר אלא הם הכרחים מצד עצמם שהרי בדין זה לא הביא הדברים שהם לתקן דבר אחר ובדין ה' הביא שהיו מביאין בורית כרשינה ויין קפריסין לתקן הצפורן משמע דהנהו דלעיל אינם באים לתקן והדבר מוכרח ממה שלא ביאר לנו לאיזה תיקון היו באים ואני תמיה בזה דבשלמא מעלה עשן מקרא מפורש דכתיב כי בענן אראה וגו' ודרשינן מיניה שהיה נותן בה מעלה עשן וכדאיתא ביומא פרק הוציאו לו

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א וכ"ה במג"א קלבה: וט"ז קלבה:

ולאפוקי ממה שכתב הרב מהר"י קארו ז"ל בבית יוסף בטור אורח חיים (סי' קל"ג) שאע"פ שחיסר מעלה עשן אינו חייב מיתה, ואני אומר אחר המחילה מכבוד תורתו לא כן אבי פה קדוש יאמר זה, שהרי גמרא ערוכה דידן ביומא

פרק הוציאו לו (נג, א) וירושלמי פרק טרף בקלפי (פ"ד ה"ה) קאמרי תרוייהו בהדיא שאם חיסר מעלה עשן חייב מיתה.

פרי חדש אורח חיים סימן קלב

ומה שכתב מרן ז"ל [בב"י שם] עוד דבחסרון מעלה עשן ליכא חיוב מיתה, היינו ודאי בשאר ימות השנה דאי ביום הכיפורים הא אמרינן בהך ברייתא דמייתין בסמוך שאם לא נתן בה מעלה עשן חייב מיתה, והיינו דבברייתא הנזכר בפ"ק דכריתות [שם] לא אמרינן אלא אם חסר אחד מכל סמניה חייב מיתה ואלו מעלה עשן לא קתני, וידוע שמעלה עשן אינו בכלל הסמנים, ודלא כספר באר שבע [שם] שהשיג על הב"י ולא ירד לחלק בין יום הכפורים לשאר ימות השנה, וכדברינו מוכח בהידייא מדברי הרמב"ם ז"ל שבהלכות כלי המקדש [ב, ח] דמיירי בכל ימות השנה, העתיק ברייתא דפ"ק דכריתות ולא הזכיר חסרון מעלה עשן, ובהלכות עבודת יום הכיפורים [ה, כה] העתיק ברייתא דהוציאו לו

האם נדחה שיטת רב ששת?

פרי חדש

ואם תאמר והא בגמרא [יומא נג, א] אמרינן אמר מר ומניין שנותן בה מעלה עשן ת"ל וכסה, ופרכין קרא לקרא, כלומר הא נפקא ליה מכי בענן, ומשני רב ששת דהכי קאמר אין לי אלא ביום הכיפורים בשאר ימות השנה מניין ת"ל וכסה, ומשמע דחיוב מיתה איכא נמי בחסרון מעלה עשן אפילו בשאר ימות השנה, י"ל דלא קיימא לן כהך אוקמתא, ואע"ג דלאוקמתת רב אשי דקאמר חד למצוה וחד לעכב משמע מדברי התוספות [ד"ה חד] דס"ל דאיכא נמי חיוב מיתה בשאר ימות השנה בחסרון מעלה עשן, איכא למימר דלית הילכתא כוותיה, דתרי רב אשי הוו וזה רב אשי הוא הראשון, ותדע דמייתי הש"ס דברי רבא באחרונה דאוקים חד לעונש וחד לאזהרה ולדידיה משמע ודאי דכולי קרא מיירי דוקא ביום הכיפורים דהא ליכא קרא מיותר לשאר ימות השנה, ואפילו תימא דהך רב אשי הוא האחרון והילכתא כוותיה לגבי רבא, מכל מקום מדסתם תלמוד קבע דברי רבא אחר דברי רב אשי שמע מינה דהכי סבירא ליה והכי הילכתא

מש"ל

נמצא דלפי כל התירוצים הללו ליכא חיוב דמעלה עשן בשאר ימות השנה מדלא צדדו לומר דאיצטריכו תרי קראי לרבות שאר ימות השנה ורב ששת שתירץ דאיצטריך קרא לרבות שאר ימות השנה הוה ליה יחיד כנגד רבים ולא קי"ל כוותיה, ואף לפי מה שכתבו התוס' דרב אשי דאמר חד למצוה וחד לעכב דמאי דקאמר דאיצטריך קרא לעכב הוה לשאר ימות השנה משום דליום הכפורים לא איצטריך קרא דהא חוקה כתיב בפרשה ובפרק השוחט והמעלה (דף ק"ט) אמרינן דרבא סבר דמלא חפניו לאו דוקא והקשה לו אב"י והא כי כתיב חוקה בהקטרה דפנים הוא דכתיב ורב אשי נראה שם מהסוגיא דהכי ס"ל הרי דאף דשיעור זה דמלא חפניו אינו בהקטרה של כל יום ס"ל דהוא מעכב משום דחוקה כתיב מ"מ אפשר דאכתי לא קי"ל כרב אשי משום דרבים פליגי עליה ועוד שדברי התוס' הללו שכתבו דר"א ס"ל דכתוב השני בא לרבות שאר ימות השנה הוא דוחק דא"כ היינו תירוצא קמא ואף שהתוס' ישבו זה מ"מ לא ימלט מהדוחק וכמבואר. אשר על כן נראה דרב אשי נמי מודה שדין זה דמעלה עשן אינו בשאר ימות השנה ומה שהקשו דלעכב למה לי קרא תיפוק ליה דחוקה כתיב בפרשה אפשר ליישב וליראת האריכות לא כתבתיו

תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א

וחד לעכב. ואע"ג דכתיב עיכובא במה שנעשה בבגדי לבן בפנים לכולי עלמא הכא לא שייך למימר הכי שתיקון הקטורת אין חובה עליו לעשותו בו ביום אלא מאתמול וכן משמע לקמן בריש שני שעירי דלא מפקינן עיכובא למה שצריך שיהו שניהן שוין ולקיחתן כאחד:

חידושי הגרי"ד והגר"מ ד' עו

וב"ל דבאמת גם דעת הרמב"ם היא דבשאר ימות השנה חייב מיתה אם לא נתן צה מעלה עשן. וזה נכלל בדין דחיסור אחד מסממני' חייב מיתה, דהרי גם מעלה עשן הוא מהסממנים. והא דבהלכות עבודת יום הכיפורים מביא חיסור אחד מסממני' וחיסור מעלה עשן כדינים חלוקים, הוא משום דשיטת הרמב"ם היא דביום הכיפורים איכא עוד דין מסוים של מעלה עשן

דשייך רק ליום הכיפורים ולא לכל השנה, והדין נלמד מהקרא דכי צענן אראה על הכפרת. ובאמת שני דינים שונים הם, דבכל השנה דינו הוא רק שיהא בקטורת עשב של מעלה עשן דהוא מסממני הקטורת, משא"כ ביוה"כ איכא עוד דין דבעינן שיהא הקטורת מעלה עשן כפשוטו, וכ"ז שלא העלתה עשן לא נגמרה קיום מצות הקטורת. והנה מבואר במשנה יומא דף נ"ב דכשנתמלא הבית כולו עשן אז ילא כה"ג מק"ק, והיינו דלררין להמתין בק"ק עד שיחמלא עשן, כמבואר ברמב"ם פ"ד מה' עבודת יוה"כ ה"א, ו"ל וממתין שם עד שיחמלא הבית עשן וילא עכ"ל. ויטוד דינו הוא דכה"ג לררין להיות בק"ק עד גמר קיום ההקטרה והיינו העלאת עשן, וזו גזיה"כ מיוחדת גבי יוה"כ מהקרא דכי צענן אראה על הכפרת^(א). וגם איכא ע"ז חיוב מיתה, וחיוב זה אינו תלוי רק בחסרון הסממנים בלבד כי אם גם היכא דחסר בהיכי תמלא קיום של העלאת עשן כפשוטו, וגם אם כה"ג ימנע העלאת העשן באופנים אחרים ג"כ יהי' חייב מיתה. וע"כ שפיר חילקו הרמב"ם לשנים, דין חיסור סממנים ודין מעלה עשן, כיון דתרי דינים שונים הם. משא"כ בשאר ימות השנה דליכא דין של העלאת העשן כפשוטו ודין מעלה עשן הוא רק דהוי אחד מהסממנים, לכן לא כתב הרמב"ם

שם אין לי אלא ביה"ב בשאר ימות השנה
מנין כו'. עי' מל"מ פ"ב מהל' כלי המקדש
מה שהקשה על הרמב"ם. וע"פ מ"ש במדרש רבה
אחרי עה"פ ואל יבא בכל עת אר"י צ"ר סימון
לער גדול היה כו' אלא בכל שעה שהוא רונה לכנס
יכנס רק שיכנס בסדר הזה. אבל בקטורת שעל
מזבח הפנימי אין עכוב במעלה עשן וא"ש בס"ד:

קה"י ס' יד תי' בזה שאג"א ס' עא

שלמי יוסף

ומערתה נמצא שדבר זה נאמר רק בחיבור אחד מסמניה שעי"ו
נעשית קטורת וזה אבל בחיבור מע"ש אינה נעשית
עי"כ לקטורת וזה, היות שמע"ש אינו מהסמנים של הקטורת
אלא הוא דבר נוסף על הקטורת וכ"מ בלשון הרמב"ם בה"ב
(סס) וז"ל י"א סמנים נאמרו למשה מסיני, ומוספין עמהם
כלל משקל מלח קדומים וכפת הירדן ועשב אחד שמעלה עשן
ע"כ, הרי שמע"ש הוא דבר הנוסף על הקטורת שהיא מי"א
סמנים שעושין במשקל מכוון, ומשום כך אם חיבור מע"ש לא
נעשית לקטורת וזה ולכן אינו חיי"מ בחיבור מע"ש בכל ימות
השנה. ומבואר היטב פשר השמטת רבינו הך מילתא בהלכות
כהמ"ק ואילו לגבי יוה"כ כתב שה"ו מעכב, משום דמע"ש אינו
חלק מסמני הקטורת ולכן בכל ימות השנה אינו מעכב משא"כ
ביוה"כ שהקטורת באה בתורת מחיר את הכניסה לקה"ק וזה
נאמר כי בענן אראה שצריך גם מע"ש לכן אם חיבור מע"ש
חיי"מ על הכניסה לקה"ק בלי היסר, אבל בכל ימות השנה
שמקטירין בקודש אין המע"ש מעכב.

סיוע למשל"מ

גירסא בירושלמי משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב

וראיתי בירושלמי פ"ד דיומא הלכה ה' לא נתן לתוכה מלח או שלא נתן לתוכה מעלה עשן חייב מיתה אמר רבי
זעירא ועובר משום הכנסה יתירה ע"כ וכתב הרב בעל ב"ש דטעות סופר יש בדברי הירושלמי הללו דהא לא מצינו

דאיכא חיוב מיתה בחסרון מלח. והנראה מדבריו שם שרוצה לגרוס חיסר א' מסמניה או שלא נתן בה מעלה עשן. ולי נראה דיותר ראוי הוא להגיה במה שאמרו וחייב מיתה והגירסא הנכונה היא אינו חייב מיתה ואתא לאשמועינן דאף דצריך ליתן מלח ומעלה עשן אינו חייב מיתה על חסרונה ומיירי בהקטרה של כל יום ויום

רבנו חננאל נג.

אין לי אלא עיקר מעלה עשן כלומר השרש שהוא חזק שהוא מתמר ועולה כמקל עד שמגיע לשמי קורה וכיון שהיה מגיע לשמי קורה היה ממשמש בכתלים ויורד עד שנתמלא הבית עשן שנא' וימלא הבית את הענן וגו' אין לי אלא עיקר מעלה עשן [עלה] מעלה עשן שחוקה מנ"ל ת"ל וכסה ענן הקטורת וגו' כלומר כיון שהיא שחוקה נתערבה ונתכסת ואסקה רב אשי הני תרי קראי חד למצוה וחד לעכב. רבא אמר כי בענן אראה על הכפורת לאזהרה. וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות לעונש.

תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א

וה"ר מנחם פי' משום הכנסה יתירה כמו בהכנסה יתירה כלומר בהכנסה יתירה של יוה"כ שנכנס בה לפני ולפנים דבהיא דוקא כתיב בה מעלה עשן ואין נראה דבכל יום נמי הוה שם מעלה עשן ומהאי קרא ודאי ילפינן וא"כ חיוב מיתה נמי ילפינן מיניה ועוד דבירושלמי דמכילתין פרק טרף בקלפי קאמר א"ר זעירא עובר משום הכנסה יתירה אלמא לאו איום הכפורים קאי. ה"ר אלחנן. ועוד ק"ל לפי סברתו שסובר שלא היה מעלה עשן אלא בשל יום הכפורים מאי האי דקאמר בסמוך יכול שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן ת"ל אחרי מות שני בני אהרן פי' שלא היו נענשים על מעלה עשן (שלא) שנצטוו ואי ס"ד שלא נצטוו [אלא בשל יוה"כ] והלא מתו בשמיני למלואים בניסן ויום הכפורים היה אחר כך ומה מפרש ר"א אלא ודאי הוה ס"ד [שנענשו] על מעלה עשן שלא שמו בקטורת חוץ ועל זה הוא מפרש שהעונש נכתב אחרי מותם. הג"ה:

בית אבטינס

תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד א

תנו רבנן: בית אבטינס היו בקיאין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד. שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן. של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן ולכאן. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו, שנאמר וכל פעל ה' למענהו, וחזרו בית אבטינס למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם שכרן ובאו. בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים וארבעה. רבי יהודה אומר: בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה. אמרו להם חכמים: מה ראיתם שלא ללמד? אמרו: יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב, אמרו: שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן, וילך ויעבוד עבודה זרה בכך.

משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב

וסמכו חכמים על דבריהם והקטירו ואח"כ ראו שלא היה מתמר וידעו שלא היו בקיאים בעשב זה ושלחו אחר בית אבטינס ולעולם דחזרו והקטירו באותו יום פעם אחרת לפי שבקטרת שהקטירו אותם האומנים לא יצאו ידי חובתם

הערות גריש"א לח.

וליכא למידחי מה שדחה המל"מ דאי נימא דמעלה עשן מעכבהו בהקטרת הקטורת א"כ כיון דראו דלא עמדו אומני אלכסנדריא בתפקידם להביא עשב שהוא מעלהעשן ולא ידעו בזה הוה ליה לבי"ד לכפות לבית אבטינס לבוא לעשות קטורת כדין דהרי הוה מצוות עשה, ומה באו ונתווכחו עמהם במחיר הדבר והוסיפו להם, ומדלא עבדו כן ש"מ דאין זה מעכב את הקטורת אלא מצוה מן המובחר הוא

רש"י מסכת יומא דף לח עמוד א

להעלות עשן - שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן זוקף ומתמר כמקל

תרא"ש לח. וכ"כ התו"י לח. והרבה אחרונים כגריש"א והר המוריה כל"מ פ"ב ושער אפרים טז ומנ"ח מצ' קג

בספרים ישנים מה ראית ונזכרת מעלה עשן כנגדו. פירוש אותו עשב שגורם לקטורת שמעלה עשן כנגדו מתמר ועולה כמקל ואינו מפסע לכאן ולכאן, ולא היה שום אדם מכיר אותו עשב אלא הם, אבל עשב אחר הנקרא מעלה עשן היו מכירין גם אנשי אלכסנדריא שאם חסר אחת מכל סממני הקטורת חייב מיתה

חולקים על הב"י ומש"ל

חידושי הגרי"ד והגר"מ ד' עו

וז"ל הרמב"ם כלה"מ ב:ט ומוסיפין עמהן וכו' מלח סדומית וכפת הירדן ועשב אחד שמעלה עשן וכו' עכ"ל ופירוש דמוסיפין על י"א הסממנים והויין מעצם הקטורת הרי מבואר דחולק על התוס' וסובר דהם מצד עצמם מעככים כקטורת וגם הם מסממני הקטורת וא"כ צ"ע מדוע כתב דליכא חיובא דמפטם אלא בי"א הסממנים בלבד

שושנים לדוד ומזהב ומפז

תירוץ לנדב ואביהו שאפ' שמתו משום מעלה עשן בשאר ימות השנה

תו"י נג.

ועוד ק"ל לפי סברתו שסובר שלא היה מעלה עשן אלא בשל יום הכפורים מאי האי דקאמר בסמוך יכול שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן ת"ל אחרי מות שני בני אהרן פי' שלא היו נענשים על מעלה עשן (שלא) שנצטוו ואי ס"ד שלא נצטוו [אלא בשל יוה"כ] והלא מתו בשמיני למלואים בניסן ויום הכפורים היה אחר כך

פרי חדש

ואע"ג דבברייתא קתני התם ר"א אומר ולא ימות עונש, כי בענן אראה אזהרה, יכול יהיו שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן, ופירש רש"י [ד"ה יכול] ונאמר שבעון מעלה עשן שלא נתנו מתו וכו', משמע דאפילו בשאר ימות השנה איכא חיוב מיתה במעלה עשן, י"ל דלא קיימא לן כהנך תנא אלא כברייתא דפ"ק דכריתות

משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב

הן אמת דלפי זה היה אפשר לדחות הראיה הראשונה שאמרנו דמהיכא תיתי שיכנסו במקום שאביהם לא הורשה ליכנס דכיון דעכ"פ קטרת זה גזירת הכתוב היתה בו אפשר דגזירת הכתוב היתה שתהיה בקדש הקדשים דומיא דיום הכפורים וטעם גדול יש בדבר שהרי אותו היום שמיני למילואים היה והיה יום מחילה וסליחה על העגל ומש"ה הושוה ליום הכפורים שהקטירו לפני ולפנים

רמב"ן ויקרא פרשת שמיני פרק ט ג

והנה קרבן אהרן כקרבנו ביום הכפורים בשובו, וחטאת העם כחטאתם ביום הכפורים, שער עזים אחד לחטאת. וכך אמר בתוספתא של פרשת מלואים בת"כ (שמיני מלואים ד) שהעגל הזה לכפר על מעשה העגל, ודרשו וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן, אלא אמר להם יש בידכם בתחילה ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה שנאמר (בראשית לז לא) וישחטו שער עזים, ויש בידכם בסוף, שנאמר (שמות לב ח) עשו להם עגל מסכה, יבא שער ויכפר על מעשה שער, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל: ונראה כי בעבור היות טעם החטאת של אהרן כטעמו ביום הכפורים, שרף אותו כאשר ישרף של יום הכפורים, אף על פי שהיה זה חטאת חיצונה, כי לא פירש משה שיעשה כן. ואולי נצטוו בכך, והכתוב לא חשש להאריך, כי לא יעשה רק מה שיאמר משה, ולא יאמר משה רק מה שצוה ה'

אם עשו בחיצון איך אפשר לחייבם משום מעלה עשן

רמב"ן ויק' טז:ב

ואמר ר"א שזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו אש הקטרת לפנים. ואינו כן על דעתו, כי הכתוב שמזכיר תמיד העון אומר (במדבר ג ד) בהקריבם אש זרה, ואם תהיה ראייה שנכנסו לפנים בעבור האזהרה שהזהיר למשה על אביהם שלא ימות, כל שכן שתהיה ראייה שנכנסו שתויי יין בעבור האזהרה שנאמרה לאהרן עצמו מיד. ועוד כי איך יעלה על דעתם לבא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם, כי אהרן הקטיר הקטורת על המזבח הפנימי, ולמה יכניסו הם הקטורת שלהם לפנים משלו. וכבר רמזתי (לעיל י ב) על חטאם, ולשון הכתובים יורה עליו: אבל מלת "בקרבתם", כפי הפשט, כמו (או) בקרבתם אל המזבח (לשרת) (שמות מ לב), יאמר כי בשרתם לפני ה' מתו, אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה

חידושי הריטב"א מסכת יומא דף נג עמוד א

הקשה ה"ר אלחנן לפני אביו ר"י ז"ל דהא האי קרא מיירי במזבח החיצון והיאך למדו ממנו לקטורת שהוא על מזבח הפנימי... והנכון בזה מה שפירש הראב"ד דודאי טעו בהוראה זו שהורו לעצמן שדנו מזבח הפנימי ממזבח

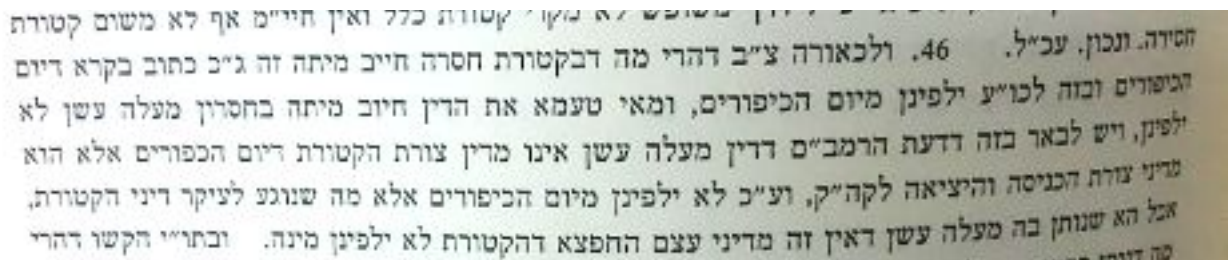
החיצון, [אי נמי דלמזבח החיצון שנותנין ממנו אש לקטורת כדאיתא במכילתין קרי הדיוט לגבי אש שמים], ומ"מ כשוגגין ואנוסין היו בזה ואין העונש אלא במה שהזידו שלא נטלו רשות ממשה רבם

משך חכמה שמיני י:א הובא בקדשי יהושע ה:א'תרצח

משך חכמה ויקרא פרשת שמיני פרק י ויקחו בני אהרן וכו' וישימו עליה קטרת. פשט המקרא נראה דהם הקטירו הקטורת במזבח החיצון, וכן כתבו בתוספות עירובין דף סג, א ד"ה מאי דרוש, עיין שם. וטעמם היה, דמה שצוה להקטיר במזבח הפנימי משום ששם היה קודש הקדשים, והיא מעצמותה קודש הקדשים, וכן כתוב בראש כי תשא "במקום אשר אועד לך שמה". וכעת שהכל ראו את הכבוד במזבח החיצון, היה עולה על דעתם שדין מזבח החיצון הוא כמזבח הפנימי. וטעו מפני שראו שקרבן חטאת של אהרן נשרף, והיה בדמיונם שקדושת המזבח בשמיני דין היכל יש לו - "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקודש פנימה באש תישרף" (לעיל ו, כג). שכל חטאת פנימי נשרפת, ולכך נשרף פרו של אהרן, ולכך הקטירו על מזבח החיצון, ונשרפו. לכן על "שעיר החטאת" (להלן י, טז) - כפשוטו, שעל שעיר העם קאי, שחטאת העם נשרף - "דרש (דרש משה) והנה שורף" (שם שם). ולכך "ויקצוף על אלעזר ואתמר בניו הנותרים" - שאף הם היו ראויים לשריפה [סוף יומא (פז, א)]. שלדעתו שטעו שדין חטאת בשמיני - שהכל ראו הכבוד במזבח החיצון - הוי חטאת דין חטאת פנימי יש לו ונשרף. אם כן זה הטעות של נדב ואביהוא שמפני זה הקטירו במזבח החיצון, ואם כן גם הם ראויים לאותו עונש, ודו"ק. אמנם רבותינו פירשו באופן אחר, יעויין בתורת כהנים

נקודת המח'

הערה לס' אוצר חידושים יומא נג.

הסידה ונכון. עכ"ל. 46. ולכאורה צ"ב דהרי מה דבקטורת חסרה חייב מיתה זה ג"כ כחוב בקרא דיום הכיפורים וכוה לכז"ע ילפינן מיום הכיפורים, ומאי טעמא את הדין חיוב מיתה בחסרון מעלה עשן לא ילפינן, ויש לבאר בזה דדעת הרמב"ם דדין מעלה עשן אינו מדין צורת הקטורת דיום הכיפורים אלא הוא מדין צורת הכניסה והיציאה לקה"ק, וע"כ לא ילפינן מיום הכיפורים אלא מה שנוגע לעיקר דיני הקטורת, אבל הא שנותן בה מעלה עשן דאין זה מדיני עצם החפצא דהקטורת לא ילפינן מינה. ובתרי"י הקשו דהרי מה דנזכר

4. באר שבע חיוב מיתה לביאה ריקנית והקטרה זרה בהיכל

באר שבע מסכת כריתות דף ו עמוד א

הרי קמן מבואר [מיומא נג.] באר היטב דהא דתניא חסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, לאו פירושו משום ביאה ריקנית כדפירש רש"י מדפריך הגמרא ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית, אלא פירושו משום שחיסר הקטורת ונעשית קטורת זרה, כדכתיב הקטורת דמשמע שלמה ולא חסרה, ואפילו לא נכנס לפני ולפנים אלא בהקטרה דמזבח הזהב חייב מיתה, משום מקטיר זרה ומשום ביאה ריקנית. וכן משמע בהדיא בירושלמי בפרק טרף בקלפי (פ"ד ה"ה) דקאמר חיסר בה אחת מסממניה או שלא נתן לתוכה מעלה עשן וכו' חייב מיתה אמר רבי זעירא ועובר

משום הכנסה יתירה, ומדקאמר ועובר משום הכנסה יתירה, משמע שרצונו לומר מלבד שחייב מיתה על שחיסר הקטורת ונעשית קטורת זרה, חייב מיתה אף משום הכנסה יתירה דהיינו ביאה ריקנית, וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בהדיא בפרק ב' מהלכות כלי המקדש (הלכה ח') שכתב וז"ל חסר אחת מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה

לא

לחם שמים יומא פ"ג

ומילתא אגב אורחיה נמי קמ"ל דכל שישנו במיתה משום ביאה ריקנית ישנו במיתה גם בהקערה חסרה ולאפוקי היכל דליכא חיוב מית' בביאה ריקנית דידיה בהקערה נמי ליתא לחיוב מיתה ע"כ הוצרך רש"י להעמידה ביוה"כ דווקא דבקעורת דכל השנה לא משכחת לה חיוב מיתה בחיסר מסממניה משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב' ליכא חיוב מיתה בביאה ריקנית אלא בקדש הקדשים אבל בהיכל ליכא מיתה כ"א אזהרה לבד וכדאיתא בפרק הקומץ רבה (דף כ"ז) וכמו שפסק רבינו ריש פ"ב מהלכות ביאת המקדש ואם כן בשאר ימות השנה דליכא הקטרה כי אם בהיכל ליכא חיוב מיתה היכא דחיסר אחת מסממניה

תוספות הרא"ש מסכת יומא דף נג עמוד א

בירושלמי א"ר זעירא משום הכנסה יתירא, האי הכנסה היינו ביאה שנכנס להיכל בחנם כמו (ב"מ פ"ז ב') פועל בכניסתו משלו, וחייב משום ביאה ריקנית, דקטרת דהיכל ילפינן מלפני לפנים שצריך מעלה עשן, וילפינן נמי חיוב מיתה על ביאת היכל אם אין בו מעלה עשן, ומיהו נראה לי דאם חסר אחת מכל סממניה ליכא חיוב מיתה על ביאת היכל אי לאו דאיירי ביום הכיפורים דבשלמא גבי חסרון מעלה עשן כיון דילפינן היכל מלפני לפנים למעלה עשן ילפינן נמי לחיוב מיתה אם חסרו אבל אם חיסר אחת מסממניה לא מחייב מיתה אביאה ריקנית דהיכל

רדב"ז כלי המקדש ב:יא

כללא דמילתא אם לא נעשית כתקנה הרי הוא קטרת זרה ואם הקטיר ממנה כזית על מזבח הזהב לוקה ואין בו מיתה. ואם היתה חסרה מעלה עשן או אחד מן א' סמנים והקטיר ממנה מלא חפניו ביה"כ חייב מיתה ואינו לוקה. ואם היתה ביאה ריקנית לוקה. אם היתה חסרה אחד משאר דברים כגון מלח סדומית או כפת הירדן או שנתן בה דבש והקטירה בפנים לא קיים המצוה שהרי פסולה היא אבל אין בו לא מיתה ולא מלקות וכגון שאינה ביאה ריקנית. ואם היתה חסרה מעלה עשן או אחד מי"א סמניה והקטיר אותה בפנים בשאר ימות השנה והיה שוגג בביאה ומזיד בהקטרה נראה שהוא חייב מיתה דהכי מתרצינו לבריייתא בשאר ימות השנה מנין ת"ל וכסה אם היתה שלמה והקטירה בפנים בשאר ימות השנה והיה שוגג על הביאה אפילו יודע שאין מקטירין בפנים אלא ביוה"כ מסתברא שהוא פטור ממיתה

תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א

בירושלמי חסר מכל סימן וסימן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן או שחסרו חייב מיתה א"ר זעירא משום הכנסה יתירה מאי האי דאמר משום הכנסה יתירה אי דהזיד על הביאה חייב על הביאה ואי דשגג בביאה אם מקטירה חייב על הקטרה שפסולה ואי אין מקטירה מאי חיובא איכא ואומר רבי דהכנסה היא ביאה שנכנס להיכל בחנם כמו פועל בכניסתו משלו וחייב משום ביאה ריקנית. מ"ר.

ספר מצוות גדול לאוין סימן שג

אומר רבינו יצחק (תו"י יומא נג, א ד"ה תיפוק) דהא דתניא בירושלמי (יומא פ"ד הל"ה) ומביאה בפטום הקטרת חסר מכל סמן וסמן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן כל שהו או שחסר אחת מכל סממניה חייב מיתה ואמר רבי זעירא וועובר משום הכנסה יתרה, פירוש חייב משום ואל יבא בכל עת אל הקדש שנכנס להיכל בחנם... והנכנס להיכל חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחויה בין גדול בין הדיוט לוקה ואינו חייב מיתה

ספר כלבו סימן לח

חיסר מכל סמן וסמן מאותן י"א סמנים שאמרו למעלה שלא נתן כמשקלו המפורש חייב מיתה, או שלא נתן בתוכה מעלה עשן אף על פי שאינו מעיקר סמני הקטרת אלא להעלות עשן בלבד, אחד מכל סמנין אפילו יין ואפילו בורית כרשינה חייב מיתה, אף משום הכנסה יתירה פירוש אם הכניסה להיכל דביאה ריקנית היא שאותה הקטרת אינה כלום והביאה לה בביאה שלא לצורך והכנסה יתירה ובביאה שלא לצורך כתיב מיתה דכתיב (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקדש זה ההיכל, מבית לפרוכת זה לפני לפני ולפני ולפני ואל ימות הא אם יבא ימות בבאו שלא לצורך

אין אזהרה בחיסר א' מסממניה

תוספות ישנים מסכת יומא דף נג עמוד א
ותיפוק לי דקא מעייל ביאה ריקנית. דסבירא ליה להאי מקשה כרב אשי דאמר לקמן דאיכא עיכובא [אי נמי] לכולי עלמא ואפילו לרבא דאף על פי דלא נפקא ליה מהאי קרא נפיק ליה מקרא אחרינא

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יט

כל מחוייבין מיתה בידי שמים שהן בלא תעשה ויש בהן מעשה שלוקין עליהן שמונה עשר, ואלו הן: (א) זר שאכל תרומה גדולה בין טהורה בין טמאה, (ב) זר שאכל תרומת מעשר, (ג) זר שאכל בכורים אחר שנכנסו לירושלים, (ד) זר שאכל חלה, (ה) האוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, (ו) האוכל עיסה שלא הורמה חלתה, (ז) כהן טמא שאכל תרומה טהורה, (ח) כהן שנכנס לקדש הקדשים שלא לעבודה...
הלכה ג

אבל המשמש בלא קדוש ידים ורגלים אע"פ שהוא חייב מיתה אינו לוקה מפני שהיא מצות עשה וכו'

רדב"ז כלי המקדש ב:יא וכ"כ חזון יחזקאל יומא א:ז וחזו"א זבחים ט:כא

קשיא לי שלא הזכיר הרב ז"ל הכא מיתה למכניס קטרת חסרה או שאין בה מעלה עשן ביוכ"ר וכשמונה חייבי מיתות ב"ד [לכאור' צ"ל ב"ש] בהלכות סנהדרין לא מנה את זו ואע"ג דמנה ביאה ריקנית היה ראוי למנות גם את זו דהא משכחת לה שפיר כדאמרן לעיל וי"ל שלא מנה הרב אלא חייבי מיתות שיש בהם לאו, ומיתה זו לא מצינו בה לאו מפורש דקרא דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקדש אביאה ריקנית משמע וקרא דוכסה ענן הקטרת על הכפורת ולא ימותו איו בו לאו ולא מנה אלא אותם שיש בהם מלקות וא"ת דביוכ"ר נמי איכא לאו ואמאי לא מנה אתו רבינו בהלכות סנהדרין דאמרינן התם חד לעונש וחד לאזהרה דתניא ר"א אומר ולא ימות עונש כי בענן אראה אזהרה ל"ק כלל דאין זה לאו מפורש ללקות עליה ושימנה אותו הרב ז"ל שהרי הוא לאו הכא מבלל עשה כי בענן אראה ולא בלתי ענן ותו דמאן לימא לן דהלכתא כרבא דהא כמה אוקמתי איכא התם דהא ר"א דהוא בתרא אמר חד למצה והד לעכב

אבן האזל הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כה

והנה בפ"ב מהל' כלי המקדש הל' ח' העליתי בדעת הרמב"ם דמה דאמר רב ששת חד ליוה"כ וחד לשאר ימות השנה לא קאי על חיוב מיתה אלא על עיקר דין נתינת מעלה עשן בקטרת בשאר ימות השנה, אבל לפי"ז לא יתיישבו דברי הרמב"ם כאן דלפי"ז הני תרי קראי דולא ימות, הוי חד לביאה ריקנית, וזהו מקרא קמא וחד לקטרת חסרה, וזהו מקרא בתרא וא"כ למה כתב דשני החיובים נלמדו מקרא דולא ימות קמא, לכן צריך לומר כמש"כ כאן דחד לשאר ימות השנה קאי ג"כ לחיוב מיתה, ורק דגם בשאר ימות השנה אינו חייב מיתה, אלא אם מקטיר לפני ולפנים אבל בהיכל אינו חייב מיתה ומה שלא מנה הרמב"ם דין מקטיר קטרת חסרה כשמנה שם מחוייבי מיתה ביד"ש שלוקין עליהם, יש לומר כמש"כ שם משום דליכא לאו ביחוד על מקטיר קטרת חסרה בקה"ק, רק אם הקטיר קטרת חסרה בהיכל על מזבח הזהב הרי דינו ככל מקריב על המזבח הזהב

בן ידיד ר' ידידיה ב"ר שמואל טאריקה (תקס"ו תורקי)

הקטנה הרב. לתי"מ ז"ל דניומת: לכ"ג משמ' דנפקא ליה
זהא מוכסה ענין הקטורת אח הכפורת ולא ימות אבל
קרא לאל יבא בכל עת אל הק' ולא ימות וכו' לא תייה
אלא צביאה ולא צמיסור סמניס-וא"כ קטנה על רבינו
צביאה קרא ולא ימות כי בענין דאיתיה גבי-מיסור
סמניס א"ל גלגלדי קטנה יותר דהתינת דמיימי גינייה
למעלה עשן דכתיב כי בענין אבל מיסור סמני' אינו
גלגל משס אלף מלכה ענין הקטורת כמ"ש רש"י
דקטורת משמע שלימה ולא חסרה אבל צהאי קרא
לא נזכר זה אשילו דרמן ובעניותי נ"ל ליישב לאת
דחניא חסס א"ל-מה ח"ל כי בענין אראה על הכפורת
חלמד סנותן זה מ"ע ומנין סנותן זה מ"ע סנה' וכסה
ענין הקטורת-את הכפור' הא לא נתנה מ"ע או שחיסר
א' מכל סמנייה חיצוניתה דפריץ-עלה קרא לקד' ונאמר
סס כמה חרוצי' רבינו חסס לעיקר חרוץ הסתמ' לחלמו'
דהתם דקא' אלף ה"ק אין לי אלף ב"הב בשאר ימות
השנה מנין ח"ל-וכסה ומפרש רבינו בדרייתא לפן' האי
חכונא דהכי קתני ומנין סנותן מ"ע בכל השנה גמי
סנה' וכסה וכו' הא לא נתן זה מ"ע ב"הב דקא' קרא

ולא ימות כי בענין דקאי מיתיה-אציה-וגם בענין סנה'
מעלה עשן או שחיסר א' מכל-סמנייה ואף בשאר ימות
קטנה מייב מיתיה דלהאי תרוצא כולי קרא דוכסה ענין
קטורת-את הכפורת-אשר על הארון ולא ימות לא
אזרי' אלף בכל ימות השנה ולא קאי ולא ימות אלף
לשלכניו הוא הקטור' שלימ' ולף חסרה ולא קאי גמי אענין
דפריץ קרא כי בכל ימו' הסג' ליכ' מית' צמיס' מ"ע כי אם
צמיס' א' מסמנייה כמו שיראה הרוח' בה' ללי-המקדש ס"ב
ס"ח-שכתב וז"ל מיס' א' מסמנייה הייב מיתיה שהרי
נעשית קטורת זרה ע"כ ולא כתב גמי כמו הכא או

ראב"ד תורת כהנים אחרי מות פרשתא א הלכה יג

ולא ימות הרי עונש אמור כי בענין אראה הרי זו אזהרה פי' עונש ואזהרה זו היא על מעלה עשן שצריך לתנו בקטרת ואם חסרו ממנו והקטרו חייב מיתה. ולא תהא סבור שעל ולא ימות האמור כאן אצל כי בענין הוא אומר כי זה לא דבר על מעלה עשן כלל אלא על ביאה ריקנית של לפני לפניים הוא מדבר ואזהרתו מכי בענין אראה מש' אבל שלא בענין לא אראה ואעפ"י שאינה אזהרת לאו לא לענין מלקות דברנו אלא להודיע שיצריך ליתן בה מעלה עשן

יש אזהרה בחיסור א' מסמנייה

ריטב"א ע"ע ריש תו"י דפליג וע' דבר אברהם ב:כא

ולרבה דאמר כי בענין אזהרה כל שכן דפרכינן שפיר דאפילו לא כתב רחמנא וכסה כיון דאיכא אזהרה מכי בענין למעלה עשן ממילא משמע שהוא מעכב ומחייב עליה מיתה משום ביאה ריקנית, וזה ברור

ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) מנין ע"א העונשין עונש נז [וכ"כ לחם שמים ושלמי יוסף]

ובהכי ניחא נמי מה שיש לתמוה טובא על הרמב"ם ז"ל וסייעתו דהו"ל למנות לאו דאל יבא בכל עת וגו' בשני לאוין. אחד להזהיר על ביאה ריקנית. והשני להזהיר על קטורת חסרה או שלא נתן בה מעלה עשן. ואע"ג דבלאו אחד נאמרו. ולשיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתו כל הפרטים שנכללו בלאו אחד אינם נמנין אלא בלאו אחד. מ"מ הכא כיון שהם חלוקים בעונש מיתה. דבביאה ריקנית כתיבא בה מיתה בפ"ע. ובמקטיר קטורת חסרה כתיבא מיתה בפ"ע. והרי להרמב"ם ז"ל גופיה חלוקה דמיתה שמה חלוקה לענין מנין המצות. כמש"כ בסה"מ (לאוין ט') לענין אוב וידעוני עיי"ש ובמש"כ האחרונים ז"ל שם. ולכאורה מזה ראייה לדעת מהר"י קורקוס והרדב"ז ז"ל שכתבו דלדעת הרמב"ם ז"ל מקטיר קטורת חסרה אין בו לאו גמור אלא לאו הבא מכלל עשה. אלא שכבר נתבאר שאינו נראה לומר כן. וא"כ ודאי קשה טובא לכאורה. אבל ע"פ מה שביארנו ניחא שפיר. דהרמב"ם ז"ל לטעמיה אזיל דס"ל דאיך קרא דולא ימות גלי לן דהבאה ריקנית נמי הו"ל בכלל אזהרה ועונש מיתה דביאה ריקנית. ולקושטא דמילתא עונש מיתה דביאה ריקנית כולל נמי הבאה ריקנית. כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל (סוף הלכות עבודת יום הכיפורים). והיינו משום דביאה והבאה ענין אחד הם.

ג. רמב"ם בהקטרת קטרת כשירה בהיכל

רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כה

חסר מן הקטרת אחד מסמניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה שנאמר ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת, וכן חייב מיתה על ביאתו בלא מצוה, לפיכך אם שגג בביאה והזיד בקטרת, או שנכנס כקטרת /בקטרת/ שלימה עם החסירה חייב מיתה.

הלכה כו

הקטיר מן הקטרת של קדש הקדשים כזית בהיכל חייב מיתה

רדב"ז כלי המקדש ב:יא

משמע דס"ל דקרא דהקטרת משמע שלמה ולא חסרה בין אם חסר אחת מסמניה בין שחסר מן השיעור דהיינו מלא חפניו ולא נקראת חסרה א"כ חסרה כזית הילכך כיון שהקטיר ממנה כזית בהיכל חסרה לה שיעורה וחייב דקרא דולא ימות אמלא חפניו נמי קאי וקמ"ל דאע"ג דהקטיר כזית בהיכל סד"א דלצטרף עם מה שהקטיר בפנים ולא לחייב קמיל ובעינן מלא חפניו כלו בפנים

כסף משנה הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הל' כו וכ"פ אבן האזל משום ר"ח

נלמד ממה שאמרו בפרק השוחט ומעלה (דף ק"ט ע"ב) גבי אם הקטיר כזית בחוץ חייב

אור שמח ע' הערת האבן האזל מבית לפרוכת ולא לפני ה'

אור שמח הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה' ירושלמי פרק טרף בקלפי (יומא פ"ד) ה"ג, תני שחט בחוץ חייב, חפן בפנים פטור, והמפרשים הגיהו עיי"ש. ול"נ דצ"ל הקטיר בחוץ חייב חפן בפנים פטור, דכולה קאי בקטורת, וכוונתו בחוץ היינו בהיכל, שאם הקטיר קטורת של יוהכ"פ בהיכל חייב מיתה, חפן בפנים פטור, היינו בין ב' בדי ארון פטור ממיתה, ולא בחיוב חטאת קאי, וכן פסק רבינו כאן, דכתיב ונתן הקטרת כו' לפני ד' וכסה כו' ולא ימות, אבל אם נתנו בהיכל ימות, ולא קאי על קרא הקודם מלא חפניו, ודוק:

גרי"ד

והנה שמעמי בשם א"י הגאון החסיד ז"ל להחיוז מיתה שמבואר ברמב"ם כאן הוא מהקרא דולא ימות צפרשת אחרי מות. ויטוד הדין הוא דעל קטורת של לפני ולפנים ציום הכפורים איכא חיוב מיתה על תיקונה מצחוץ כמעשה האדוקים.

קושיות א. שיעור צריך להיות מלא חפניו ב. חייב בכ"מ בהיכל וא"כ גם חוץ מהיכל ג"כ תחייב

וע"כ נראה דשיטת הרמב"ם היא, דחיוב מיתה של ולא ימות לא נאמר על שינוי מקומה ותיקונה מצחוץ, כי אם רק על הקטרה על מזבח הזהב צהיכל, מקום הקטרת הקטורת של כל השנה, וכל חיובו הוא חיוב של הקטרה התלוי במקום מעשה הקטרה. ושני דינים נאמרו בכחוב ונתן את הקטרת על האש לפני ה'. א', דמקום הקטרת הקטורת הוא צק"ק ואם שינה מקומה אז חסר קיום הקטרה, צ', חיוב מיתה צפ"ע שנאמר צמיוחד על מעשה הקטרה צהיכל. ולפי"ז ניחא הא דהחיוב תלוי בכחית ולא צמלא חפניו. דהא נמלא דאינו חייב על חיקון הקרבן של קטורת מצחוץ, כ"א חייב על מעשה הקטרה של מזבח הזהב, וכיון דתלוי צשם ומעשה הקטרה של מזבח, ממילא שיעור מלא חפניו אינו מענינו כלל. והא דלענין חיוב זרות פסק

חזון איש

ולפי"ז קטורת זרה דכתיב בפרשת המזבח כמו קטורת חוץ ממצותו ובזה ליכא רק לאו ואין בזה עון מיתה ועוד יש איסור בקטורת נדבה מצד הקטורת שלא התירה תורה קטורת אלא כמצוחה וכל שאינה כמצוחה היא בעון מיתה וזה ילפינן מקרא דאחרי וכסה ענן הקטורת וגו' ולא ימות ובזה אמרינן יומא "ג א' דבעינן הקטרת שלימה וכשירה אבל אם העלה קטורת זולת זה הוא בעון מיתה ואין בזה לאו אלא הבא מכלל עשה שלימה כמצותה ולא

חסירה ולא שלא כמצותה ובזה ניחא דהר"מ פ"ט מה' סנהדרין ה"ב מנה דברים שבמיתה שלוקין עליהן ולא מנה המקטיר קטורת חסירה משום דעון מיתה שבקטורת הוא אפי' במחתה ובזה ליכא מלקות ואם הקטיר על מזבח הזהב איכא לאו ומלקות מצד המזבח אבל אין בזה מיתה ואע"ג דקושטא הוא דאיכא מלקות ומיתה בהקטירו קטורת זרה על המזבח מ"מ אין שניהם על מעשה אחת דמיחה משום קטורת זרה ומלקות משום שהקטירו על המזבח וצ"ע בכל זה אחרי שאין לנו דברים מפורשים בזה בגמ' וראשונים